

Traganje za Bogom

Nikola DOGAN, *U potrazi za Bogom. Kršćanin u postmodernom vremenu*, Teologija u Đakovu, Đakovo 2003.

Nakon više različitih članaka, sudjelovanja na simpozijima i tribinama đakovački profesor fundamentalne teologije dr. Nikola Dogan obdario nas je značajnim djelom koje bih nazvao svojevrsnom "modernističkom i postmodernističkom sumom" pisanom iz teološke perspektive.

Knjiga je podijeljena u četiri tematska dijela od kojih je opet svaki za sebe razdijeljen u četiri poglavlja i nije se teško složiti s autorom: "Čini se da se tako postiže cjelina obradene teme" (str. 7). Knjiga je dobro i aritmetički uređena: 4 dijela svaki po četiri poglavlja, po 7 ili 8 podnaslova osim jednog od 9 podnaslova.

Bilješke na dnu stranica su brojne, 1187, i dobrano ravnomjerno raspoređene od 264 do 347 po dijelu ili 2,79 komada po stranici. Brojna je literatura pročitana i konzultirana. Na 22 stranice navedeno je oko 400 naslova s tim da nisu doneseni članci kojih je velik broj korišten u tekstu. Po mojim saznanjima usudio bih se kazati da je korištena većina temeljne literature iz ove problematike objavljene na hrvatskom, njemačkom i talijanskom jeziku a nešto i na drugim velikim jezicima. Tako da je ovo mala enciklopedija moderne i postmoderne pisana iz teološko-filozofske perspektive.

Po mom uvidu i razumijevanju stvari ovo nisu samo prepričani tuđi stavovi i mišljenja, niti samo "ušivene skede", već je ovo knjiga nad kojom se razmišljalo, ideje meditirane i zaključci dobro vagani.

Ova je knjiga prevelika (447 strana velikog formata) da bi se u jednom prikazu nabrojali i samo naslovi i podnaslovi kojih ima ukupno 120, no ipak ćemo radi osnovne informacije spomenuti barem naslove četiri dijela i poglavlja te njihov kratki sadržaj.

Prvi dio nosi naslov *Predmoderna i objektivizam*. Ovdje autor obrađuje pojam religije pa tako govori o značenju pojma religije i o svetom kao središtu religije (str. 23-117). Obraduje animizam, magiju, vraćanje, totemizam, mit, obrede, molitve, hodočašća i na koncu čovjeka kao sliku Svetoga i posebno "načine na koje *homo religiosus* očituje svoje religiozno biće i svoju religioznost" (str. 114). Dogan ovdje već najavljuje svoju sliku čovjeka, ono što će razviti u zadnjem dijelu, a to je da je čovjek biće odnosa, odnosno biće ljubavi. Ovo će biti korisno studentima teologije a i drugim čitateljima koje zanima ova problematika. Čini mi se da autor ponekad pretjerano idealizira srednji vijek i žali za njim. Mislim da srednji vijek i nije bio baš idealan, a čak i da jest, uzalud je žaliti za njim jer ga je nemoguće vratiti ili oživjeti (str. 115).

Drugi dio nosi naslov *Moderna i subjektivizam* a ovdje Dogan razrađuje prije svega sam identitet moderne. Nju karakteriziraju raskid s prošlošću, uzdizanje razuma na viši pijedestal što donosi subjektivizam a idući tom logikom uzdizanje razuma i vladavina uma radaju prosvjetiteljstvo i sekularizaciju. Ovo je doba kad čovjek želi snagom razuma koji stvara industriju, koji snažno razvija tehniku i ostvaruje velik napredak ovladati prirodom što kod njega rada osjećaj veličine i neovisnosti od bilo koga uključujući i Boga. Dogan na gotovo 40 stranica, a ako se doda i sljedeće

poglavlje o nihilizmu, onda je to 60 stranica, posvećuje detaljnoj analizi fenomena ateizma (str. 156-194, 195-217).

Treći dio autor je naslovio *Postmoderna i relativizam* (str. 221-321). Smatra da je Heidegger taj koji je realizirao "destrukciju povijesti ontologije" (str. 225). Inače pisac posvećuje Heideggeru relativno mnogo prostora (str. 221-235) a njega uz Nitzschea vidi kao dvojicu glavnih filozofa i protagonista postmoderne.

I Dogan se priključuje autorima koji smatraju da je postmoderna nedorečen pojam i da je on "zbrkani pojam" tako da jedino što je sigurno jest da se o njemu govori i to u različitim znanostima kao u književnosti, arhitekturi, slikarstvu, filozofiji pa čak i u gastronomiji i modi (str. 235). Mislim da je teolog pisac ipak trebao malo bolje precizirati ovaj važni pojam koliko god bio "zbrkani pojam".

S intelektualnim zadovoljstvom Dogan piše o *Kritici uma prosvjetiteljstva* jer je prosvjetiteljstvo zakazalo i jer je u njemu "čovjek postao stvar" (str. 262 sl.), jer je u prosvjetiteljstvu "sve relativno" (str. 272 sl.) jer je "stvarnost privid" (str. 269 sl.). Treće poglavlje zove se *Dekonstrukcija metafizike* u kojem se obrađuju novi religiozni pokreti i New Age kao izraz ponovnog zanimanja za religiju. Četvrto poglavlje govori o *Novim procesima u postmodernoj* (str. 303-321). Ovdje pisac raspravlja o globalizaciji i amerikanizaciji svijeta, o etičkoj i teološkoj globalizaciji religija, korijenima pučke religioznosti.

S podnaslovom *Izazovi za kršćanstvo* on zapravo pravi prijelaz u četvrti dio koji nosi naslov *Kršćanstvo u postmodernom vremenu* (str. 325-424). Vraća se temeljnim kršćanskim pitanjima kao što su Božja istina o čovjeku, objavljeni Bog, Bog je ljubav, uskrsnuće i osnovna eshatološka pitanja. Nadugo raspravlja o Čovjeku kao tražitelju

smisla (str. 353-375). Autor je obradio i suvremenu kršćansku *antropologiju* gdje izranja da je čovjek dijaloško biće i da je slika Božje ljubavi u svijetu. Smatram vrlo važnim i ne baš svakidašnjim kršćanskim i teološkim govorom kad veli: "Potreba za spasenjem postoji i prije čovjekove grešnosti i njegova grijeha, potreba za spasenjem sastavnica je čovjekove naravi i biti" (str. 374). Ispravno uočava da je govor o spasenju bio previše povezan s čovjekovim grijehom i općenito ljudskom grešnošću. U Doganovu antropologiju pripada među ključne istine i sljedeća: "U konačnici, čovjek je biće koje traži svoje ishodište i dohodište, svoje izvorište i uvorište u Bogu, i jedino tamo može naći svoj mir i smiraj. Religija je za njega život, a on je po naravi trajni tražitelj Boga!" (str. 114).

Sljedeće poglavlje bavi se *Kršćaninom u postmodernom vremenu* u kojem izlaže i u kojem se zalaže da se kršćanstvo predstavi i shvati kao religija ljubavi. Pisac Dogan zajedno s Welschom doziva u pomoć i vidi rješenje pitanja uma, racionalnosti i čitave te problematike u "transverzalnemu" koji se opisuje kakav bi trebao biti (str. 410) ali definicija ostaje poprilično maglovita tako da bi transverzalni um bio po Welschu: "Jer radi se o jednom umu, koji je u biti um prijelaza - sa svim njegovim posljedicama. Prijelazi čine središnje djelovanje i domenu takvog uma. A transverzalno označava baš takav način djelovanja prijelaza, ono se odnosi na postavljanje poprečnih veza između različitih kompleksa" (str. 413).

Nakon svih mišljenja *pro et contra* Autor se opredjeljuje za ljubav kao ključ svega ljudskog i vjerskog bivstovanja a ona se sastoji u ljubavi prema Bogu, prema čovjeku, prema prirodi pa dodaje hrabro i prema neprijateljima, a onda kasnije kao da se uplašio pa ovu četvrtu stavlja u za-

gradu (str. 403). A ne bi trebalo biti straha ako držimo vjerodostojnim Isusove riječi koje su vrlo jasne, dapače Isus veli, da ako ljubimo svoje prijatelje, onda smo isti kao i "pogani" te poziva bez zadržke da ljubimo i svoje neprijatelje. Sasvim opravdano Dogan tvrdi da je "Ljubav *prariječ* (podcrtao pisac Dogan) iz teološkog govora kršćanstva a u sebi sadržava čitavo svjedočanstvo biblijske objave o Bogu" (str. 407). Ništa mu nije manje važna konstatacija: "Za današnje je vrijeme vrlo važno upozoriti na teološku spoznaju po kojoj Bog nije samo u nebu, nego kao dogadanje ljubavi trajno i na zemlji" (str. 418). Meni se čini korisnim dodati i ovo i da je u duhu piščevih vizija: "Čovjek koji u svome životu traži i ostvaruje ljubav na sigurnom je putu prema Bogu i prema svome osobnome identitetu" (str. 419).

Očito je da je ova studija radena godinama. Kad je već ovoliko autora i knjiga obradeno, čini mi se da bi ovaj rad oboгатilo i opširnije tretiranje da spomenem neke autore npr. Hegela, Chardina, Balthasara, Metza, Blocha, R. Girarda.

Knjiga je tehnički lijepo uređena kako korice tako i unutarnji raspored i tisak. S obzirom na značaj i opseg knjige bilo bi korisno da ima i kazalo imena jer bi se npr. time dobio bolji uvid i u korištene članke.

Zaključili bismo ovaj prikaz riječima Nikole Dogana koje ipak daju posljednji i pravi odgovor, makar bio i idealni, na sva pitanja moderne i postmoderne: "Ljubav stvara sintezu u raspršenosti, sklad u neskladu, ona je prava kršćanska transverzala. Bog ljubavi otajstvo je i za postmodernoga čovjeka" (str. 423).

Franjo Topić

Pitanje preživljavanja kršćanstva

F.-X. KAUFMANN, *Kako da preživi kršćanstvo?*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2003.

Poznati njemački religiozni sociolog Franz-Xaver Kaufmann oglasio se ponovo jednom studijom koja je plod serije predavanja održanih u Berlinu na Humboldtovu sveučilištu. Iako nije opsežna, ipak nudi obilje informacija, činjenica i prosudbi. Ovo je jedna sumarna povijest kršćanstva i ključnih religioznih europskih ideja. Rijetko je naći knjigu s ovako sintetičkim pregledom temeljnih katoličkih i drugih ideja, pravaca i određenja. I tema je izazovna: Kako će kršćanstvo preživjeti? Za odgovor na ovo pitanje autor poseže za pretencioznim pregledom ključnih momenata u povijesti europskog kršćanstva od prvih vremena pa do naših dana.

Studija je podijeljena u pet poglavlja od kojih prvo govori o *Prekidu s tradicijom* gdje zapravo prezentira *status quaestionis* predavanja i studije. Konstatira da je danas velik broj ljudi koji su konfesionalno indiferentni, to je u Nizozemskoj preko trećina, a u bivšem DDR oko dvije trećine, a porast je i u ostaloj Njemačkoj tako da u 20. st. skupina koja je najviše narasla jesu oni koji su bez religije (str. 70) Autor zaključuje da: "Religija" u smislu neupitnog socijalnog posredovanja kulture, svijeta života i životnog smisla postaje društveno sve manje vjerojatnom" (str. 102).

Drugo poglavlje naslovljeno je: *Kako je došlo do povijesnog uspjeha kršćanstva u antici?* Po mnogočemu gledajući sociološki kršćanstvo nije imalo velike šanse. Sličnih pokreta u ono doba bilo je puno, većina se i ugasila sa smrću pokretača. Apostoli su dolazili iz Galileje koja je rubna židovska